

Partnerstwo zamiast hierarchii – jak zmienia się układ sił w rodzinie XXI wieku?

Na przestrzeni wieków najpopularniejszym modelem funkcjonowania rodziny była tzw. rodzina tradycyjna. Opierała się ona na hierarchizacji jej członków. Ojciec był głową rodziny, swego rodzaju przywódcą, odpowiadał za utrzymanie domu i podejmował kluczowe decyzje. Jego zdanie było najważniejsze oraz ostateczne. Rolą matki było przede wszystkim wychowywanie dzieci i dbanie o ognisko domowe. Zarówno ona, jak i potomstwo musiała zazwyczaj całkowicie podporządkować się ojcu. Układ ten miał solidnie zakorzenione podstawy – wynikał z podziału ról ekonomicznych, różnic kulturowych, religii, a także możliwości kobiet na rynku pracy. Druga połowa XX wieku przyniosła jednak szereg zmian na większość płaszczyzn ludzkiego życia, diametralnie zmieniając codzienność każdego z nas. Rewolucja ta nie pominęła przy tym życia społecznego, które również zostało dotknięte przez ten dynamiczny rozwój. Obserwowane były zjawiska takie jak: emancypacja kobiet, transformacja rynku pracy, wzrost znaczenia edukacji oraz przemiany kulturowe. W ich efekcie tradycyjny model rodziny zaczął być przestarzały, nie pasował do nowych realiów. Wzrost świadomości społecznej oraz podkreślenie istoty indywidualnego rozwoju podważyło

Źródło: pixabay.com

dotychczasową hierarchię w strukturach rodziny. Bezpośrednia zależność od głowy rodziny przeszła w model partnerstwa.¹ Wykształcony został wzorzec tzw. rodziny nowoczesnej, w której zarówno mąż, jak i żona są aktywni zawodowo, dzielą się obowiązkami, a w ich relacji nastąpiła demokratyzacja – podejmują decyzje wspólnie. Model ten opiera się na dialogu oraz negocjacjach, a nie podporządkowaniu się jednej osobie. Ważny jest tutaj również głos potomstwa, którego jest dostrzegalnie mniej, niż w rodzinie tradycyjnej. Zmiany w pojęciu rodziny nie zatrzymywały się jednak i można wyróżnić jeszcze nowszą jej formę – rodzinę ponowoczesną. Odchodzi się w niej całkowicie od poprzednich form i ról, stawia na indywidualizm oraz samorealizację. Tradycyjny wzór relacji kobiety i mężczyzny również jest zatarty, dopuszczając pary jednopłciowe. Może to być również samotne rodzicielstwo, związek na odległość czy rodzina patchworkowa.² Zmiany te dobitnie pokazują, że dawna hierarchia nie spełnia już swojej roli, a partnerstwo oraz indywidualizm stały się preferowaną formą współczesnej rodziny.

1. Czym jest partnerstwo w rodzinie?

Partnerstwo w rodzinie oznacza współodpowiedzialność, wspólne podejmowanie decyzji, podział obowiązków oraz szacunek do każdej osoby. Nie opiera się ono na hierarchii i podporządkowaniu, a równości dwóch osób. Równowaga ta nie zawiera się tylko w sferze finansowo-zawodowej, ale dotyczy również wychowania dzieci czy organizacji życia domowego. Decyzje podejmowane są wspólnie, po konsultacji z całą rodziną. Każdy ma tutaj prawo głosu, niezależnie od wieku czy płci może wyrazić swoje zdanie oraz potrzeby. Zamiast sztywno przypisanych ról według płci, partnerzy elastycznie dostosowują się do danej sytuacji – np. jeśli w jakimś okresie jedno pracuje więcej zawodowo, to drugie skupia się na obowiązkach domowych. Układ ten jest płynny, może się zmienić w zależności od sytuacji i partnerzy zamieniają się obowiązkami w danym okresie. Rodzina dostosowuje się do zmiennych uwarunkowań społecznych i ekonomicznych, zachowując jednocześnie autonomię poszczególnych członków.

2. Zmiany układu sił – co na nie wpływa?

Jak już wcześniej wspomniano, na przejście od hierarchii do partnerstwa w rodzinie wpływ miał szereg przemian społeczno-kulturowych na przełomie XX i XXI wieku. Można tutaj przytoczyć kilka z nich:

- Aktywność zawodowa kobiet – wzrost zatrudnienia kobiet w Polsce, jak i na świecie diametralnie zmienił dynamikę rodziny. Kobieta nie jest już wyłącznie „opiekunką ogniska domowego”, lecz pełnoprawną żywicielką rodziny oraz uczestniczką życia zawodowego. Jest niezależna finansowo, rozwija się i pnie po szczeblach kariery. Przerwanie zależności finansowej od męża wprowadza

¹ Szlendak T., *Socjologia rodziny: ewolucja, historia, zróżnicowanie*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2010

² Slany K., *Ponowoczesne rodziny : konstruowanie więzi i pokrewieństwa, Zagadnienia małżeństwa i rodzin w perspektywie feministyczno-genderowej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego Kraków 2013

równowagę sił w relacji. Decyzje w rodzinie przestają być domeną tylko jednej osoby, a zamiast tego preferowany jest dialog, poszanowanie zdania jednostki oraz równość.³

- Nowy model ojcostwa – współcześnie odchodzi się od postrzegania ojcostwa tylko jako zapewnienia bytu materialnego. Ojciec powinien aktywnie uczestniczyć w wychowaniu i życiu codziennym dzieci. Coraz częściej korzystają z urlopów ojcowskich, przejmują część obowiązków domowych oraz aktywnie uczestniczą w wychowaniu swojego potomstwa. Dzięki takiemu podejściu ojciec przestaje być „przywódcą”, któremu każdy musi się podporządkować. Więzy między ojcem a pozostałymi członkami rodziny oparte są na miłości, a nie podporządkowaniu. Sprzyja to budowaniu głębszej relacji emocjonalnej z dziećmi.⁴
- Zmiany kulturowe oraz edukacyjne – wzrost wartości edukacji oraz rosnąca świadomość społeczna sprzyja rozpowszechnianiu się przekonania, jak wartościowa jest równość w relacjach rodzinnych. Liczne ruchy społeczne, kampanie, ale także media oraz literatura przedstawia różne oblicza rodziny, promując przy tym partnerstwo zamiast hierarchii. Badania CBOS pokazują, że większość Polaków (58% respondentów) preferuje partnerski model rodziny, który oparty jest na dialogu oraz współpracy.⁵
- Nowa rola dzieci – demokratyzacja życia rodzinnego objęła również relację rodziców z dziećmi. W dawnym tradycyjnym modelu miały być posłuszne i wykonywać polecenia dorosłych bez jakichkolwiek pytań. Współcześnie dąży się do tego, aby aktywnie uczestniczyły one w procesie decyzyjnym (oczywiście na miarę swoich możliwości). Cała rodzina dyskutuje na temat spędzania wolnego czasu, zmian życiowych i potrzeb. Dzieci mają głos w sprawach, które je dotyczą tj. wybór szkoły, zajęć dodatkowych, swój ubiór czy wystrój pokoju. Znowu przesunięty zostaje tu układ sił – rodzina staje się przestrzenią otwartą na dialog międzypokoleniowy oraz poszanowanie każdej osoby, a nie wyłącznie podporządkowania.⁶

3. Partnerstwo w praktyce.

Codziennność rodzin partnerskich opiera się na ciągłej negocjacji, dyskusji oraz poszukiwaniu kompromisów. Role w rodzinie nie są jednoznacznie i trwale określone – w zależności od sytuacji mogą się zmieniać, dostosowywać do obecnych warunków. Jeśli jeden z partnerów musi w danym momencie bardziej poświęcić się pracy, to drugi zadba o dom oraz dzieci. Gdy sytuacja się ustabilizuje, podział obowiązków zostanie wyrównany, a może nawet całkowicie się od odwróci. Role stają się tutaj płynne i elastyczne. Sama dystrybucja obowiązków może być diametralnie inna niż w tradycyjnym modelu. Może okazać się, że to kobieta zostaje główną żywicielką

³ A. Titkow, *Tożsamość polskich kobiet. Ciągłość, zmiana, konteksty*, Warszawa: IFiS PAN, 2007

⁴ Weryszko M., *Jakość małżeństwa a styl pełnienia roli ojca*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach, Piotrków Trybunalski 2021

⁵ CBOS, *Modele życia małżeńskiego Polaków*, komunikat z badań, Warszawa 2020

⁶ Śmigieński W., *Modele Życia Rodzinnego: Studium demograficzno-społeczne na przykładzie łódzkiej młodzieży akademickiej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2014

rodziny, a mężczyzna skupi się na dbaniu o ognisko domowe oraz wychowanie dzieci. Tak samo podział obowiązków domowych może zaprzeczyć stereotypom i to partner będzie przygotowywał obiad, kiedy jego partnerka kosi trawnik w ogrodzie. Rodzicielstwo jest również czymś wspólnym, wymagającym zaangażowania obu rodziców, a nie opiera się tylko na matce.

Partnerstwo można zaobserwować również w relacjach między dziećmi a rodzicami. Potomstwo nie ma narzuconych wszystkich decyzji, a wspólnie uczestniczy w ustalaniu zasad funkcjonowania domu. Taki model sprzyja nauce odpowiedzialności oraz sprawczości już od najmłodszych lat. Musi on być jednak dostosowany do wieku oraz poziomu rozwoju emocjonalnego najmłodszych. Wymaga również gotowości do kompromisów, ustępstw oraz sprawnej komunikacji, co może rodzić pewne trudności. Niejasny podział obowiązków połączony z mało sprawną komunikacją może być przyczyną kłótni oraz konfliktów.

Tab. 1. Hierarchia a partnerstwo w rodzinie

Obszar funkcjonowania	Model hierarchiczny	Model partnerski
Podział ról	Sztywny – ojciec żywiciel, matka opiekunka	Elastyczny – role negocjowane i dzielone
Decyzje rodzinne	Podjęmowane głównie przez ojca lub rodziców bez udziału dzieci	Wspólne decyzje, często z uwzględnieniem głosu dzieci
Wychowanie dzieci	Autorytarne, podporządkowanie dorosłym	Dialogiczne, z poszanowaniem granic i potrzeb dziecka
Relacje małżeńskie	Oparte na podporządkowaniu jednej strony	Oparte na równości i współpracy
Zalety	Stabilność, jasność ról	Większe poczucie sprawiedliwości, lepsza komunikacja
Wyzwania	Ryzyko ograniczania jednostki, brak elastyczności	Potrzeba ciągłych negocjacji, rozmycie autorytetu

Źródło: Opracowanie własne

4. Konsekwencje dla funkcjonowania rodziny.

Upowszechnienie się modelu partnerstwa w rodzinie niesie ze sobą wiele korzyści. Pary, które odeszły od hierarchii na rzecz równości partnerskiej, zazwyczaj są znacznie bardziej zadowolone ze swojego związku, zwiększa się ich poczucie sprawiedliwości oraz wzajemnego wsparcia. Dzieci wychowane w takich rodzinach mają większe szanse na naukę równości, empatii oraz współpracy. Ćwiczą również swoją decyzyjność i czują, że ich głos oraz potrzeby mają znaczenie.⁷

⁷ A. Kwak, *Rodzina w dobie przemian. Małżeństwo i kohabitacja*, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa 2005

Należy jednak pamiętać o potencjalnych trudnościach, które wynikają z takiego modelu życia rodzinnego. Postawienie na partnerstwo w relacjach wymaga stałego dialogu i komunikacji, rzadko jest tu miejsce na samowolkę. To ciągłe prowadzenie negocjacji może okazać się męczące dla niektórych osób. Zmęczenie, brak zaangażowania jednej ze stron i wadliwa komunikacja może prowadzić do poczucia niesprawiedliwości oraz konfliktów. Należy więc pamiętać o stawianiu i utrzymywaniu zdrowych granic, by elastyczność relacji nie przerodziła się w chaos.

5. Podsumowanie.

Współczesna rodzina odchodzi od tradycyjnego systemu hierarchii. Należy jednak rozumieć to jako jej redefinicję, a nie całkowitą rezygnację z tego modelu. Rodzina oparta na partnerstwie jest elastyczna, potrafi dostosować się do określonej sytuacji. Zamiast dominacji jednej osoby towarzyszy jej równowaga, dialog oraz współodpowiedzialność. Funkcjonowanie w takim środowisku sprzyja rozwojowi więzi między członkami rodziny, pozwala na indywidualny rozwój oraz kształtuje kompetencje społeczne dzieci.

Należy jednak pamiętać, że partnerstwo wymaga znacznie większej dojrzałości emocjonalnej, gotowości do kompromisów oraz chęci rozmowy. Wyzwaniem rodziny XXI wieku jest więc wypracowanie złotego środka pomiędzy indywidualnością a stabilnością rodziny. Wspieranie dialogu i edukacji rodzicielskiej w duchu partnerstwa może stać się kluczem do harmonii w relacjach domowych.

Bibliografia:

1. Szlendak T., *Socjologia rodziny: ewolucja, historia, zróżnicowanie*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2010
2. Slany K., *Ponowoczesne rodziny : konstruowanie więzi i pokrewieństwa*, Zagadnienia małżeństwa i rodzin w perspektywie feministyczno-genderowej, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego Kraków 2013
3. A. Titkow, *Tożsamość polskich kobiet. Ciągłość, zmiana, konteksty*, Warszawa: IFiS PAN, 2007
4. Weryszko M., *Jakość małżeństwa a styl pełnienia roli ojca*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach, Piotrków Trybunalski 2021
5. CBOS, *Modele życia małżeńskiego Polaków*, komunikat z badań, Warszawa 2020
6. Śmigiełski W., *Modele Życia Rodzinnego: Studium demograficzno-społeczne na przykładzie łódzkiej młodzieży akademickiej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2014
7. A. Kwak, *Rodzina w dobie przemian. Małżeństwo i kohabitacja*, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa 2005

**KOMITET
DO SPRAW
POŻYTKU
PUBLICZNEGO**

Rządowy Program
Fundusz Inicjatyw
Obywatelskich
na lata 2021–2030
NOWE FIO